

9674

Bandt Upsla.

Abzuepfung
Ungewichte

281.64

0-904

ԵՆՈՎԻ ԱՐՄԷՆ

ՎԵՐԱՐԱԿՈՒ ՍԱՅՈՒՆԱՆ

281.64.

0-90 Կ

1908

04 NOV 2009

Ձեռք
-906

ԵՆՈՎՔ ԱՐՄԷՆ

ՎԵՂԱՐԱԻՐ ՍԱՏԱՆԱՆ

Գրաներնիդ տապալեցա՛ւ, ու հիմա գեանաթաւալ
ամբած՝ տնոր պատուանդանին տակ՝ շուարուն կը հեծէք,
կողէն վերաւոր վազրի մը պէս:

Անցեալի ամհնազօր փառքերնիդ խորտակուեցա՛ւ,
լաշնառաւառ թռիչքնիդ թեւտուեցաւ, հսկայ այն ճախ-
րանքը՝ որով կը տիրապետէիք ու կ'իշխէիք ամհնուրէք՝
կասեցա՛ւ, ջլատուած, ուժալքեկ ու դաշտունահար:

Է՛հ, խրախտ, երկնաթռիչ, հզօր արծիւն ալ, որ երկ-
նաբերձ իր թռիչքներուն մէջ, կ'արհամարհէ երկրային
ուժի ամէն վտանգ, չունի՞ իր անկումը, դիտապառտ,
թշուառ ու եղկելի իր տապալումը՝ երբ ուժգին փոթորիկը
կը զգեսնէ գինքը, բնութեան օրէնքներու և տարերքնե-
րու ընդդէմ ուժի հարուածին տակ:

Ահա կը թալթալի՛ք ու կը թեւահարէք ճգնաժամային
տաղնապի անձկութիւնով, բարոյական մահացումի մը հո-
գեւարքին մէջ, և մէ՛կը չխղճար ձեր գթաշարժ անկումին,
մէ՛կը չողորմիր, մէ՛կը չկարէ՛լցիր, ա՛հ, ո՛չ մէ՛կը, ամ-
բա՛զջ Հասարակութենէն՝ որուն Պատրիարքն էիք:

Ամէն սիրտեր միացած՝ միահամառ ոգորումով, կից
մը աւելի՛ կու տան որ խորատուղւելք անկումի վրէժ, դա-
հալիժի՛ք, թաղուի՛ք հոն, ա՛լ անշարժանալու, չկրնալ
զլուխ ցցելու համար:

Երեսէ ինձ, ամբողջ Ազգէն ուրացուած, Հանրա-
յին Խիղճի Ատեանին մէջ նդովուած, անպաշտօն կերպով
բանադրուած՝ Եկեղեցիէն, դո՛ւք՝ որ indexով բանադրուած

կարգադուրի՝ բանադրութեան իրաւունքին մականը կը ճօճէիք գլուխներու վերեւ, — գահընկէջ կեղծ կուռքի թաւալդոր ջախջախումին, տապալումին, խորտակումին ջարդ ու փշուր աւերակն էք դարձած, թշուառականօրէն զգեստուած Արդարութեան անողոք բազուկէն, որուն ամենազօր կարողութիւնը և անագորոյն սաստը կ'ուրանաւ յիւր, կը հեգնէիք, արհամարհելով անոր յեղադէպ ներկայութիւնը, ապատանած ինքնահաճ բռնակալութեան ձեր կարծեցեալ աննուաճ, անխորտակելի պարխազներով բերդաքաղաքին ուժերուն: Ի՞նչ անցաւ դարձաւ որ, այդ անառիկ բռնակալութեան գահը՝ որուն վրայէն կ'իշխէիք անսասան տիրապետութեան մը անայլայլ ամբարտաւանութիւնով՝ տապալեցա՛ւ, դահաւիրեցի՛ւ ձեզ այն պատուանդանէն վար, որուն անարժան դարձուցած էիք ձեր ոռքերը և ուր բարձրացած էիք խաբէպատիր, չահադէտ ու նենգամիտ խոտտումներով:

Չեղ հոն ելլել յաջողցնող Փաշան, իր հողեւարքի վայրկեաններուն զղջացեր, «մաղայ»ի էր եկեր, անդիտակցաբար գործած իր այն չարիքին, Ազգին ժառանգած այն պատուհասին համար, զոր ձեր՝ Հայերու Պատրիարքութեան Աթոռը ելլելը կազմեր էր: Եւ Փաշան, մահամբձի իր ճգնաժամային նոսպաներուն մէջ, դառնապէս լացեր էր, ահամայ զործած անքաւելի մեղքին համար: Գէթ այս պատմութիւնը ձեր ահանջին չէ՞ր հասած՝ որ դոնէ ատկէ՛ խղճահարէիք, դարձ մը ընկու համար կրօնական պետի այն անշնորհքութիւններէն, որոնցմով միայն ուղեցիք փետրազարդուիլ մինչեւ ետքը, ամէն փառք փնտռելով Եսի ու կամահաճ կիրքի լրբերի յազուրդին մէջ: Զէ՛, չէի՛ք կրնար փորձել այդ դարձը, որովհետեւ առջի՛ օրէն հաստատուած էր թէ՛ ինչո՞ք ձեր քով ամայութեան քառս մըն էր, ուր չի կա՛ր ո՛չ դատաստան, ո՛չ դատաւոր, ո՛չ ատեան, և Սիրտը՝ կռանիթ տապաւած մը, որ չէր թրթուար

ո՛չ մէկ յուզումով, որ չէր բարախեր ո՛չ մէկ զգայութիւնով, ո՛չ մէկ տենչանքով:

Ու Անդգայութեան, Անտարբերութեան հեթանոս մեհեան մը ըրիք ձեր հողին, ուր խնկարկուած կուռքը ձեր դատան Անձն էր, ձեր բիրտ կամքին աւետարանն էր հոն քարոզուածը, դո՛ւք էիք անոր պատգամախօսը, դո՛ւք քրմապետ, դո՛ւք քահանայ, դո՛ւք աստուած: Եւ, ա՛հ, կամապաշտ երկրպագութեան նուիրուած այդ պիղծ մեհեանին օթեւանը, բարբարոս աղանդի մը սրբագործութիւնովը պղծուած այդ զաղիր բազինը կը կոչուէր. — Պատրիարքարան: Բոլոր ահաւոր պղծութիւնները, բոլո՛ր գարշ դոհաբերութիւնները, բոլո՛ր չարաշուք նահատակութիւնները, բոլո՛ր խուժուժ մարտիրոսութիւնները կը կատարուէին այդ սոսկատեսիլ տալանդանոցին մէջ, որուն տիրող գահին՝ դո՛ւք՝ չէիք այլայլեր տեսքէն տուրքերուդ տակ հոսող այն արիւնին, որ ամբողջ հօտի մը յօշոտումէն, գլխատումէն կը ժայթքէր: Կը բաւէր որ ազգուրայ զբօշակիրներու երկրպագութեան պիղծ խոնկը ծխուէր դարչանոտ մեհեանին քրմապետին և անոր կամքը, ա՛հ, Օրմանեանին կամքը տեղը երթար, ամէն բան կը լմնար: Թո՛ղ սիրտերու մէջ արիւն հոսէր, տուհներ կործանէին, օճախներ քանդուէին, իր փոյթն էր:

Անդգած, անխելթ, անայլայլ, անսիրտ կուռքի այդ զիրքին մէջ, տասերիսէ տարի Ազգը լացուցիք ասանկ, կը լսէ՞ք, քարէ՛ արձան Օրմանեանը, որ էք:

Կռնակնիդ տուած բռնակալ կառավարութեան մը՝ որ ամէն տապալումութիւն կը ներշնչէր իր գործիքը գահի վրայ պահելու մշտնջենապէս, ա՛հ սրեկելով ամէն անոնք՝ որոնք այդ մտածումին դէմ ելլելու խլրտում մը պիտի ունենային, և բռնակալ այդ կառավարութեան մէջ ձեր անձով ու արբանեակներով մանրանկար բռնակալութիւն մը դարձած, ինչպէ՛ս չխղճահարեցաք տարիներով կեղեքելու Ազգ մը, զոր հովուուելու միայն կոչուած էիք:

Օ՛ր մը, վայրկեան մը չլեցա՞ւ ձեր աչքը Ազգին ցաւերէն կազմուած այն արցունքով, որ վրդովէր ձեր հոգին, յուզէր ձեր սիրտը, խղճալու, կարեկցելու համար այն մեծ Հիւանդին վրայ, որ իր մահամերձի հնչուքներուն, տուայտանքներուն, չարչարանքներուն, դալարումներուն մէջ՝ հիմնական քայքայումին կը դիմէր:

Ո՛չ, կո՛յր ձեռացաք դուք այն ահեղ լուծին՝ որուն ճնշումին տակ ժողովուրդին հոգին կը հեծէր: Եւ հեղհեղի՛ք ապրելու իր ոգորումները: Իր ազազակները, իր մահամերձի հեղինակները, իր տառապանքին ձայները խուլ ախանջներու բաղնիքն: Եւ ամէն անոնք՝ որոնք իրր վերջին ազատարար դռնին՝ դուխնին դարկին ու ապաւինեցան Պատրիարքարանի դուռներուն՝ քարացած ամայութեան մը, ամայի աւերակի մը, գեհնային խաւարով պատուած դաժան որջի մը դէմը գտան ինքզինքնին, որ չէր արձագանգեր իրենց ձայները, չէր լսեր իրենց կոչերը, և սառնային անտարբերութիւն մը կը պահէր, աղաչանքի, լացի, հոծիւնի ո՛չ մէկ խաղէ յուզուելով: Ամբողջ տարիներ, այդ քարացած զգացումով դուռներուն ճամբաները որչափ հինցուցին որդեկորոյս հայրեր ու մայրեր, ծնողքնին ջարդուած, տարագրուած, արտորուած դաւախներ, արեւնին պանդխտած հարսեր, հայրենիք դարձի դաւախուն կարօտովը մրկող սղամարդեր և անդարման, վնասած, գլխիկոր դարձան, շատ անգամ դիմումներն վրայ զղջացած, այն անսիրտ արհամարհանքներուն, անկարեկից սաստիկուն, անողոք երեսդարձութիւններուն համար, որոնց կ'ենթարկուէին իրենց Պատրիարքին և իր պաշտօնեաններուն կողմէ: Եւ ի՞նչ պարկեշտ կիներ, Օրմանեանի Պատրիարքարան կոչուած որջին նրբանցքներուն մէջ, իրենց ամօթխածութեան վերադարձը լայն, պատիւնուն սպառնացուած ըլլալով կարգ մը բարապանի անուանով հայտնուանքու և կողմէ, որոնք ա՛յնչափ գէշ կը նայէին քիչ մը գե-

ղանի կիներուն աչքին: Լացի մը փոփանք դանելու կու գային անոնք, և նոր լաց մը կը ստեղծուէր իրենց:

Երթեւեկութեան համար ճամբաները սաստկապէս արգելափակուած էին: Ժողովուրդը, Ազգը կը փճանար այդ կաշկանդումին երեսէն: Օրմանեան Պատրիարքը դոնէ իրաւունքի այդ բռնաբարութիւնը չէր կրնար վերցնել, և տակաւին կը յամառէր ամբողջ գամուած մնալ, չգիտցուիր ալ ի՞նչ ընելու համար:

Հիմա ալ կը ծիծաղի՞ք նորէն մօրուքի տակէ՝ ձեր չնական անզգածութեամբ քրքիջով, Օրմանեան ըլլալիք:

Եւ թուե՞մ դեռ շարքը ձեր ազգակործան դաւաճանութիւններուն, որոնց պատմականօրէն անօրինակ հերոսը հանդիսացաք՝ ամենալաւնոց անպատկառութիւնով: Թուե՞մ, որպէս զի աշխարհք լսէ ողբերգական այն սեւ էջը Հայ պատրիարքութեան պատմութեան, որով մոռուած է ճակատը Օրմանեան ազգադաւ Պատրիարքին:

Եկէ՛ք, պատուեցէ՛ք ալ խիղճերնիդ կալանաւորող թունաւոր չղթան, և հաշիւի՛ նստինք: Ըսէ՛ք, կը տանջուի՞ք հիմա, յիշելով անցեալը: Կը վրդովի՞ք, կը սոսկա՞ք, կը դողա՞ք, միտք բերելով սեւ վարագոյրը այդ անցեալի դերակատարութեան: Քարսի՛րա մարդ էք դուք, չէք խուլուիր, ձեզի բան չը՛լար, ամէնէն քստմնեցուցիչ եղբերդութիւններն ալ լսելով: Մտի՛կ ըրէք ուրեմն:

Ա՛հ, ի՞նչ, կ'ուրանա՞ք, դուք չէի՞ք որ, այն պահուն երբ դաւառը արիւն կու լար, երբ կոտորածը և ջարդը Հայութիւնը կ'անճիտէր և սովանար ու անաքանդ բնակչութիւններ անօթի կը լլկուէին, քաղաքէ-քաղաք փախչելով, գո՛ւք, ասդին, կը խորէիք որբերու, անօթիներու, սովեալներու համար հաւաքուած դրամները, գիշեր-ցօրեկ սեղաններու շուրջը արդէն պարարտ փորերնիդ պարարտացնելով, անվրդով խրախճանութիւններու մէջ, ուր կ'ոջ տեսնէք ալ իր տեղը ունէր առաւելապէս:

Երբ բանտերը Հայ զոհերով կը լեցուէին և կը յորդէին, և փրկութեան կոչեր, աղաղակներ կը բարձրանային, կատարեալ անդադմութիւնով խուլ կը դառնայիք, վառուելով այն մայրերը, ծնողքները, գաւաիները, կիները, որ բնւայրիները, որոնք լալագին Պատրիարքարանի գուռները արի կ'առնէին, կամ աղերսարկու նամակներով իրենց թախանձանքը կը գողային գաւառներէն: «Վարը Աստուածամար կայ, անո՛ր դպցէք» կը յանկերդէիք ամէնուն, երես դարձնելով ու վառուելով կեղեքուած գաւաիները Հայրութեան: Ո՛րք մարդը չէր գիտար, արձանային մեռելը ինչպէս պիտի յետ անոնց ձայնը:

Երբ կաշառակեր, զեղծանող, վատագի պաշտօնեաներու և ձեզի գործիք դարձած արքաներակներու դէմ բողոքներ կը բարձրանային, լուռ կը մնայիք ու կը ծածկէիք զեղծումները, աւելի՛ քաշալերելով անոնց շահատակութիւնները, մինչև անտէր, խեղճ, տկար կիներու պատիւին հետ խաղալու արտիճան առաջացած:

Երբ բմտատ ու ճշմարտասէր պաշտօնեաներ, չհանդուրժելով աչքերնուն դէմ խաղալուած չարաչառութիւններուն, կը համարձակէին գլուխ վերցնել, Ոստիկանութեան պատուհասով կը սղաւնայիք և զինաթափ կ'ընէիք մարդոց ամէնէն անվիհներները անգամ, որոնք եթէ ոչ ուրիշ բանէ, գէթ զլուխնին այրելու վախէն դատայիք կ'ըլլային:

Երբ յեղափոխական ա'յնչափ կարեւոր գործիչներ կը ձերբակալուէին, վտանգելով ամենակարեւոր, վճռական ու փրկարար ծրագիրներ, և գեապանայան միջամտութիւններով ազատում կ'աղերսէին, ո'չ այնչափ իրենց անձին համար, որչափ այն Դատին, որուն նուիրուած էին, դո՛ւք, փոխանակ Հայ պատրիարքի մը սիրտը զգացնելու պարագային փափկութեանը առջև, կը թողէիք որ փտտին անոնք զնդամներու մէջ, արքայութիւն, իրենց հետ վառուելով նաև ուրիշ ընկերներ: Ու փոխանակ զանոնք երաշ-

խաւորութիւնով առնել ջանալու՝ գազանային խուժգուժութիւններով գնաւած Ոստիկանութեան մը ճիրաններէն, աւելի՛ ուշադրութիւն կը հրաւիրէիք անոնց վրայ, փափաք յայտնելով որ՝ «յանցաւորները պատժուին»: Յանցաւորներ էին անոնք: Անոնց թախած արիւնովը չէ՞ որ հպարտ է այսօր Հայրենիքը և անոնց ստեղծած Ազատագրութեան ուժովը չէ՞ որ այսօր տապալեցաւ ձեր դահը:

Երբ Լահէի Դեապանախորհուրդին մէջ «Հայկական Դատ»ը լուրջ նկատառութեան ենթարկելու աղաւթիկ միջոցներ կ'ըլլային, դո՛ւք, անորէն հոգի, մէկ հարուածով կը կործանէիք յաջողութեան եղանակն պատհրութիւն մը, բողոք գրելով թէ՝ «Հայերու գործին ե'ս միայն կը խառնուիմ ու ե'ս միայն պատասխանատու եմ»: Ուրիշ՝ այդչափ աժան գնած էիք այդ իրաւունքը:

Երբ լրտեսական նենգաւոր կազմակերպութիւն մը, ամբաստնութեամբ ապօրէն կառավարութեան մը մեղսակից քաջակերութիւնովը, ա'ն ու ռարսափ կը սփռէր ամբողջ Հայրութեան վրայ և կը ջլատէր Վարչական Մարմիններու գործունէութիւնը, մինչև ժողովներու սրահներուն մէջ մուտք ստեղծելով լրտեսական սողոսղումներու, դո՛ւք, լայնալիր կը յօրանչէիք կուշափոր գինարիւքներով կնքուած սեղաններու շուրջը, անհանգիստ ստամոքսով քունի կարօտ երազներու մէջ:

Երբ փեսանին կորսնցուցած նոր-հարսեր, եղբայրնին աքորտուած մանկամարդ աղջիկներ ու տուններուն պետը բանտերու մէջ կորսնցուցած անդոր կիներ լիւր օստիկաններու վառաշտ սրիկայութիւններուն գործիք կը դառնային, ամէն փամ պատիւի աղարտումի վտանգին տակ, դո՛ւք, զանոնք աւելի վարպետ գազաններու ճիրաններուն կը յանձնէիք, քաշալերելով որ յայրատ սրիկաներ աւելի՛ ստատկայնեին իրենց շահատակութիւնները, Ոստիկանատունի նրբանցքներուն մէջ:

Երբ Ազգը անտեսապէս կը քայքայուէր առետրական-
ամէն ձեռնարկէ արդիւրեւած և ամէն գործունէութեան
մէջ ջլատուած՝ իր տառապաղին ու վայրագ կաշկանդում-
ներով, դժուար, տօն կը ստեղծէիք սպասարագ ընելու և
ժամուցներով դրամ դիզելու համար:

Երբ վարժարանները ողբալի անկումի մը դուռը հա-
սած, ունայն ժամալաճառութիւններով՝ համառ սերունդին
կեանքը կը սպաննէին, լողալով նեպոտական դրութիւն-
ներու և չանդիտական մաքրավէլութիւններու ստեղծած
մահացու ճախճախութիւն մէջ, դժուար, հեշտաւէտ մրա-
փով կը քնանայիք, առանց խորհիլ ուղեւոր թիւ ինչ
խեղճուկ, ամբած, թոյլ, անջիւղ ու կեանքի պայքարին
մէջ մարտնչելու անգոր սերունդ մըն էր որ կը պատրաս-
տուէր վաղուան համար: Ու հակադարձօրէն, զէպի գե-
ղեցիկը խլրտում մը փորձողին արդիւրի թաթ մը կ'երկա-
րէիք, սաստիկով թէ՛ ամէն բան ձեր դիքտադորական կամքին
համեմատ կ'ուզէք որ ըլլայ: Եւ ինչ զարմացուցիչ յաջո-
ղութիւնով կազմակերպած էիք ամէն անկիւն այդ տեսակ
վարչութիւն մը, շողքորթ, պնակալէզ, կեղծաւորող ու
աննկարագիր վարժապետներու վոհմակով մը լեցնելով
Հայ կրթարանները, կեդրոնականէն մինչև խոսքմ-Փաշա,
Պէրպէրեանէն մինչև ուր որ կ'ուզէք:

Երբ ազգային գործերը կաղ կրիայի մը գնացքով
աւելի ե'տ կ'երթային՝ քան առաջ, ձեր կամքին գերե-
վարուած և սորիպցած մարմիններու ձեռքին մէջ, — որոնք
վատութիւնը կ'ունենային սարսափելու ձեր դաւադիր
սպառնալիքներէն, — դժուար, սաղաթկական հաճաքով կը
հրճուէիք այնչափ վարպետօրէն յաջողցուած դերակատա-
րութեան վրայ:

Երբ կտակներ կը խորէիք, պատրիարքարանական
գործեր յաջողցնելու համար կաշառքներ կ'առնէիք, ու-
ղածնիդ լեցուն թոշակներով պաշտօնի կը կոչէիք և չու-

ղածնիդ ազգային գործերէ կը վտարէիք, պարտադ-
նելով, քծնողներով, պնակալէզներով, կեղծանոյններով
լեցնելով ազգային յարկերը, — ամէնքն ալ հլու հաւատարիմ
գործիքներ ձեր գերազայն կամքին, — և ձեր երեսին կը
տրուէին ասոնք, դժուար, անպատկառօրէն կը ծիծաղէիք,
լրբնի անտարբերութեան մը մէջ սոնքալով:

Երբ լրագրութեան անաչառ բեմէ մը՝ զեղծում մը
մատնանիչաղ, ապօրինութիւն մը ձողիող, կամ կոշումի
գիտակցութեան հրաւիրող դատաւորութեան սաստ մը կը
չառաչէր, դժուար: փոխանակ ուղղութեան գալու, գլուխ
ծռելու, ճշմարտութեան կոչին անսալու, կ'ընդգէլէիք,
կ'ըմբոստանայիք, և Գրաքննութեան պատահաւորութիւն
կը սպառնայիք, թերթ խափանելու զեղծ ու ապօրէն մի-
ջոցներու բիրտ ուժին կը դիմէիք, արդէն այնչափ կալա-
նաւորուած մամուլին գլխուն նոր կաշկանդում մը ստեղ-
լով, անոր ձայնը լռեցնելու համար:

Երբ գաւառներու ամէն կողմը Հայ հարստահարուած
կիներ ու աղջիկներ՝ լեռներուն գլուխը փախցուելով կ'ան-
պատուընէին, կը լկուէին, կը պղծուէին վայրագ Գիւր-
տերու կողմէ, դժուար, աչքերնիդ անպատկառօրէն անդին
դարձուցած այս քստմնելի տեսարաններէն, տուններուդ
մեզապարտ պատերուն մէջ՝ դէմերնիդ դայլայող հոյա-
կապ պորտերու թրթռումով կը դուարձացնէիք վաւա-
չոտ, կնամոլ քիմքերնիդ:

Եւ, մէ'կ բառով, երբ Հայութիւնը շղթաներու տակ
կը հեծէր, երբ աղետալի ու կործանարար ոգեւորի մը մէջ
կը տաղնապէր, երբ Մահուան, Զբացումի ճգնաժամներով
կը հռչակար, դժուար, պարբար սեղաններու նախագահելու կը
վազէիք, դպրոցական հանդէսներու մէջ փառաւորուելու
կը փութայիք. — վաղ ձկան շողքորթութիւններու սպասե-
լով հոն, — թաղէ-Սաղ, եկեղեցիէ-եկեղեցի պատարագ
ընելէ գլուխ չէիք առնիր, զիջանելով մինչև անգամ հիւ-

ընկալուիլ բանկալապետի մը տունը. պատրիարքութիւնը պատուանշանի գործակալութեան մը կը վերածէիք՝ կաշաւելու համար վտանգ սպառնացող ըմտաստները. Ազգային Հիւանդանոցը ոստիկանական հիւանդանոց մը կը դարձնէիք. Արմաշի Դպրեմանքը՝ միակ թրքայայ կրօնական Լոյսի վառարանը՝ Բարգէնով կը պղծէիք. դարաւորապէս անձեռնմխելի մնացած Ազգին Պատրիարքարանը խուզարկութեան կը յանձնէիք՝ յաճախելով իմքապետութիւնովը անանուանելի զիջողութիւններով առաջած ո՛ր և է ոչնչափառ և նսեմաշուք Ռօպէտի մը. Նրուսաղէմը՝ իր վանքովը՝ գայթակղութիւններու բեմ կը չինէիք. կաթողիկոսական աթոռները կը կործանէիք, Կիլիկիան ջլատելով և անդործութեան բռնադատելով. քարոզ խօսելով կոյորդնիդ կը պատռէիք. կիներու քարոզ խօսելու պատրուակով՝ կիլիկներու մօտենալու հաճոյքին նուիրուած ամբարիշտ ցնծութիւններ կը սարքէիք. շա՛տ-շա՛տ ձեռք կը պագցնէիք, հեշտազուարճ խորամանկութիւնով մը՝ յայտնապէս կախուղ մարմիններու և փափուկ չրթունքներու երկարելով ձեռքերնիդ. դպրոցէ-դպրոց տղոց չաքար բաշխելու կ'ըլլէիք. «սպագայ սերունդին միտքին մէջ չաքար բաշխող պատրիարքի մը յիշատակը ձգելու» անտի փառասիրութիւնով. մէկ օրուան մէջ «տասերեք» այցելութիւն կու տայիք Պէօյլը-Տէրէի աղղային ջոջերու ապարանքները, նախընտրելով միշտ այն տունները՝ ուր աղւորիկ տիկիներ իրենց ժպտուն ընդունելութիւնով այցելութեան հրապոյրը կ'աւելցնեն... Եւ դեռ ո՛ր մէկը, ո՛ր մէկը...

Կամահաճ գերի՛ Սուլթանին, ստրկացած մանկալիկ յետադիմական, աւերատենչ, ապիկար, զեղծասէր ու խաւարամիտ կառավարութեան մը, որուն ուղած գործիքը կրցած էիք հանդիսանալ, կործանարար միզակցութեան խտէլին միայն անձնատուր, Պատրիարքութիւնը դարձուցած էիք խայտառակ գործակալութիւն մը՝ բռնակալ ու

կեղեքիչ կառավարութեան մը վարնոց ու հայրենաւերնապատկաներուն։ Այդ պատրիարքութիւնը անուն մըն էր միայն, հիմնովին անզօր Ազգին դատերուն պաշտպանութեանը, և լոկ կոյր մեքենայ ձեր ու կառավարութեան երկրախործան շահատակութիւններուն։

Ամէն վտանգի դէմ զինուած լրտեսական և մասնաշարարական ամբակուռ պատնէշովը, Ազգին քիթին տակ կը խաղայիք հիւանալի մնչկատակ մը, սպառնազին՝ տապալելու ամէն անոնք՝ որոնք զիւցաղնութիւնը ուղէին ու նենալ խանգարելու այդ ստորին դերակատարութիւնը։ Ու այդ զրահներով, հիացուցիչ կերպով յաջողած էիք բլլալ Ազգին գլխուն ամէն բան, եզական factotum մը. — Պատրիարք, Ազգ. Ժողովներու կազմակերպիչ ու քանդիչ, առաջնորդական ընտրութիւններու հրամայող, վարժարաններու և ազգային բոլոր հաստատութիւններու տնօրէն, — բռնակալ միապետ մը՝ որմէ՛ կը բղխէր ամէն հրաման և որուն պտտգամին համեմատ կը չարժէին Ազգութեան գործերը։ Վա՛յ անոր որ հակառակէր այդ միջնադարեան, անդրլեռնական ու վանտալաին դիկտադորութեան։

Եւ, — նենգալի՛ դիմակաւոր, — ո՛չ թուրք եղաք երբեք, ո՛չ ալ Հայ։

Տասերկու տարուան մէջ Ազգը կործանեցի՛ք ասանկով, անօրէն մարդ։

Բայց, չարերը, ուշ կամ կանուխ, չե՛ն կրնար փախչիլ Խիզճի ու Դատաստանի ատենին մէջ վառող կրակէն։

Այդ կրակը ձե՛ր ալ գլխուն տեղաց, երբ տարիներով՝ ոխը դապած վրէժխնդիր ամբոխը, Ազատութեան զրահներովը զինուած, սիրտը արիւնոտ ու հոգին դաշունահար, եկաւ օձիքնուդ քաշելով մեղսալից որջերնուդ դուրս հանել, միջազգային հասարակութեան մը առջեւ խայտառակ կլլու համար իր ոճրապարտ պատրիարքը, ա՛յնչափ նուա-

տացուցիչ խախտութիւններու և մասխարկութիւններու
ենթարկելով զայն :

Ահ, մի՛ տք բերէք, երբ վրիժառու կլափներով
սպառնազին ամբոխէ մը հալածուած, ստորնաքարչ խախ-
կութեան մը ամօթալի տագնապիս մէջ սմբած, մահուան
և կեանքի վայրկեաններ անցընելով կը քշքշուէիք Պոլիսի
ամէնէն բաղամբոխ փողոցներէն, խուժանին լուտանքին,
հայհուցներուն, թուքերուն առարկայ և ժողովուրդին չա-
րագուշակ «եռնա»ներուն մէջ, ա՛լ վերջին անգամ մը
սիրտերնիդ չփլաւ, չսարսռացի՞ք, չդողացի՞ք, չահաբե-
կեցա՞ք և չխղճահարեցա՞ք այն ոճրային ու եղեռնական
անխղճութիւններուն համար՝ որոնցմով Ազգի՛ մը ճակա-
տադիրին հե՛տ էիք խաղացած տարիներով, սպաննելով
զայն չարաչար :

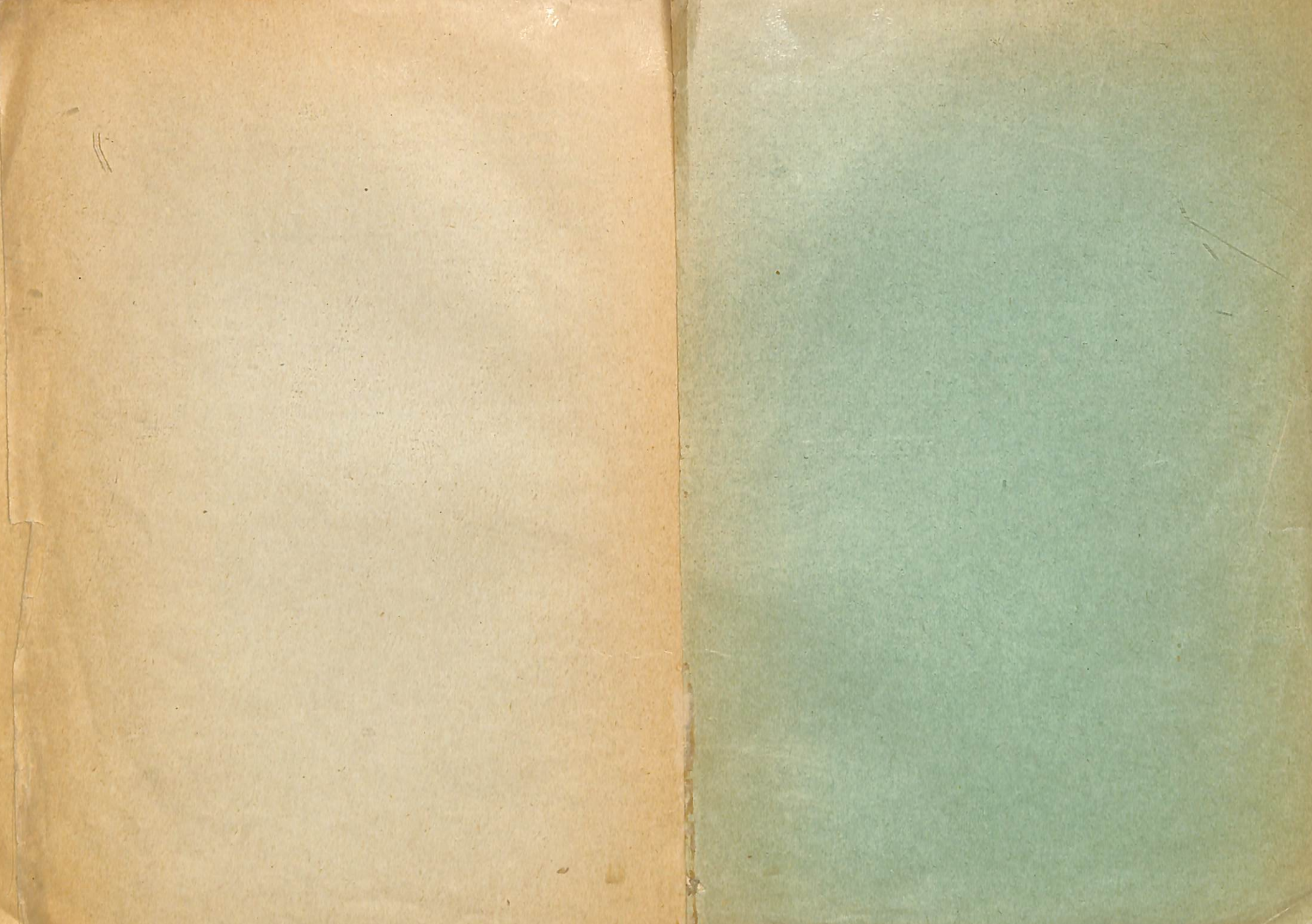
Ու ականջնուդ հասա՞ն երբեք հրեայ լախտներու և
քնչու ստահակներու այն աղաղակները՝ որոնք կը շռայ-
լուէին Օրմանեանի ծաղրանկարները ծախելու : Գլ՛թ ան-
գամ մը կարմրեցա՞ք, այլայլեցա՞ք, վրդովուեցա՞ք և
ականջնիդ վիրաւորուեցա՞ւ երբեք այն որակումներէն՝ որոնց-
մով բոլոր ազգերուն կը ներկայացնէին, ա՛հ, «Հայերու
պատրիարքը», և որոնցմով Հայ Ազգին պատիւը կը
պղծուէր, ճակատը կ'աղարտուէր, անո՛ւնը կը մրտադէր,
փա՛ռքը կը խայտառակուէր : Կրկնե՛մ փողոցներուն մէջ
բարձրաճայն պօռացուած այդ պատուանունները, որպէս
զի քիչ մը դողաք. — «Թուդ պին լիբայը միլլէթտէն չալըպ
տա պանդալա դաշան էրմէնի փաթրիք օռման այլսը Օր-
մանեանըն բէսիմի» . . . : Եւ դեռ ի՞նչ անխոստովանելիներ :

Հայ Ազգին անունը պղծեցիք և Հայ Պատրիարքու-
թեան պատմութեան թերթերը սեւ ու աղտոտ էջով մը
մրտեցիք, դաւաճա՛ն ու ազգաւեր պատրիարք :

Այդ Ազգին անունով՝ կ'ամբաստանե՛մ ձեզ : Դժոխքի
կրակներո՛ւն յանձնուի նենգաւոր ու պիղծ հիւքնիդ :

Եթէ Կրօնքի մէջ ալ չէք կեղծեր, խարդա՛խ կրօնա-
պետ, պէտք է հաւատաք Դժոխքին ու Արքայութեան :
Դուք ամէն բանի կառող էք. հոսկէ կաշառա՞ծ էք արդեօք
Արքայութեան բաւալիները կրող Պետրոսը, հոն մտնելու
համար :

Եթէ ո՛չ՝ տեղերնիդ բռնուա՛ծ է. — չի՛ տալ Դժոխքի
խարոյկներո՛ւն մէջ, վեղարաւո՛ր սատանայ :

ԳԻՆԸ I ՂՐՈՒՇ

